

نقش معماری مراکز تجاری نمایشگاهی مناطق ویژه اقتصادی بر توسعه شهری (مطالعه موردی: منطقه ویژه اقتصادی سیرجان)

پرستو ترکزاده ماهانی

۱- کارشناس ارشد معماری، مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد سیرجان، (نویسنده مسئول) pt.mahany9223@yahoo.com

چکیده

در شهرهای امروزی مراکز تجاری نمایشگاهی همسو با رشد و تراکم هر چه بیشتر توسعه شهری، دچار تغییر و تحول و ازدیاد خاصی شده‌اند. نمایشگاه‌های تجاری به خصوص در مناطق ویژه اقتصادی نقش تعیین کننده‌ای در شهرها دارند و هدف اصلی این پژوهش بررسی نقش معماری مراکز تجاری نمایشگاهی مناطق ویژه اقتصادی بر توسعه شهری در منطقه ویژه اقتصادی شهرستان سیرجان است.

روش به کار رفته در این تحقیق از نوع توصیفی تحلیلی بر پایه مطالعات اسنادی و میدانی با استفاده از بازدیدهای میدانی، تهیه عکس کروکی، مصاحبه، تهیه پرسشنامه و توزیع بین جامعه آماری و فراهم آوردن اطلاعات، قواعد و دستورالعمل‌های مناطق ویژه جهت دستیابی به توسعه شهری است.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد منطقه ویژه اقتصادی سیرجان در سال ۱۳۷۰ به منظور پشتیبانی از فعالیت‌های اقتصادی و برقراری ارتباط تجاری بین‌المللی و تحرک در اقتصاد منطقه‌ای در زمینی به وسعت ۱۳۸۰ هکتار پایه‌گذاری و تأسیس شده است. مراکز تجاری و نمایشگاهی در مناطق ویژه اقتصادی در صورتی که معیارهای مناسب را از لحاظ موقعیت، عملکرد، مدیریت و برنامه دارا باشد، نقش به سزایی در توسعه شهری و همچنین تأثیر مستقیم بر جذب گردشگر تجاری و سرمایه گذاری در مناطق واجد شرایط خواهد داشت.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد منطقه ویژه اقتصادی سیرجان پس از شکل‌گیری بعنوان یک قطب بزرگ اقتصادی نقش‌های اساسی در نظام اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و بازرگانی داخلی و خارجی و توسعه شهری ایفا می‌نماید. ایجاد منطقه ویژه اقتصادی سیرجان سبب خواهد شد تا نه تنها زمینه‌های لازم جهت جذب صنایع مورد نیاز استان و سرمایه گذاری‌های استانی و ایجاد اشتغال فراهم شود بلکه این منطقه بدلیل شرایط خاص استراتژیک بزرگترین بازار سرمایه‌های صنعتی کشور محسوب می‌شود.

واژه‌های کلیدی: مراکز تجاری نمایشگاهی، مناطق ویژه اقتصادی، معماری، توسعه، توسعه شهری

مقدمه

اصولاً نمایشگاه‌ها انعکاس پیشرفت‌های صنعتی و اقتصادی را از طریق ارائه ساختارهای تکنیکی به نمایش می‌گذارند. از آنجا که محیط نمایشگاه، منشأ ایجاد فعالیت‌های متنوع است و بر زندگی افراد تأثیر می‌گذارد و فضای کالبدی آن توجه افراد زیادی را به خود جلب می‌کند؛ لذا جاذب و شاخص بودن آن از یک طرف و فراهم کردن راحتی بازدید کنندگان موجب تقویت احساس علاقه استفاده کنندگان و رشد تعالی افکار آنها می‌شود. مناطق ویژه اقتصادی جز جدیدترین یا به عبارتی با سابقه ترین نوع مناطق آزاد به شمار می‌آیند.

امروز مناطق ویژه تجاری ایجاد شده، گسترش یافته اند و توسط چینی‌ها که آغازگر و خالق این نوع مناطق هستند، تشریح شده اند. به طور کلی منطقه ویژه تجاری یک منطقه خاص جغرافیایی هر کشور است که با انواع گوناگون عملیات صادراتی این مناطق، مجهز شده است. یک قسمت از فعالیت‌های متعهد شده توسط مناطق ویژه تجاری، بهره مند شدن از برتری‌هایی مانند معافیت مالیاتی و رعایت قوانین کار است که این مانند تمامی علت‌های اجتماعی-اقتصادی باعث پیشرفت منطقه می‌شود. منطقه ویژه اقتصادی به منظور پشتیبانی از تولید در مناطق مختلف احداث می‌شود تا بتوانند به مجموعه‌ای از واحدهای صنعتی و تولیدی خدمات بدهند. فلسفه احداث مناطق ویژه، فعال کردن بخش خصوصی برای سرمایه گذاری است. هدف از تأسیس مناطق ویژه اقتصادی، ایجاد سهولت برای تولیدکنندگان و در نهایت صادرات عنوان شده است. نتایج این تحقیق، منشأ دستاوردهای جدیدی است که نشان می‌دهد منطقه ویژه در حالیکه منطقه بازرگانی است، یک شهر زنده هم هست. این پژوهش روشن می‌کند که مراکز تجاری - نمایشگاهی مناطق ویژه اقتصادی جز آنکه شهر را یک جاذبه توریستی می‌بخشد، حادثه‌ای فرهنگی خواهد بود.

اهمیت منطقه ویژه اقتصادی سیرجان به عنوان مطالعه موردی ایجاد چنین مجموعه‌ای، شهر سیرجان را به مکانی برای برقراری ارتباط بازرگانی و عرضه کالاهای تجاری تبدیل می‌کند. اگر این برنامه که مقدمات آن شروع شده، تحقق یابد، شهر سیرجان برای سومین بار جا به جا شده و سیرجان جدید در جایی دورتر از سیرجان فعلی، ایجاد و تاریخ به گونه‌ای دیگر تکرار خواهد شد. شهر آینده سیرجان با وسعتی بیش از ۱۳۷۰ هکتار چنان طراحی شده است که آن را جامعه کوچک تکنوترونیک می‌خوانیم. در این مجموعه هر آن کاری که ماشین می‌تواند انجام دهد به انسان سپرده نخواهد شد. بر همین اساس طراحی معمارانه چنین مجتمعی در مناطق ویژه اقتصادی، نقش موثری در بهبود اوضاع اقتصادی و فرهنگی شهر خواهد داشت.

اهداف تحقیق

۱- ایجاد مجموعه‌ای برای عرضه آخرین دستاوردهای جدید منطقه و معرفی تکنولوژی روز جهان، همچنین معرفی علوم جدید به بازدیدکنندگان است.

۲- ارائه ی کالا و محصولات تولید در یک فضای متفاوت، امن و جدید و در مکان قابل دسترسی و بهبود فضای شهری

۳- تنوع، پویایی و عدم ثبات در طراحی معماری جدید بر پایه منطق و اطلاعات جمع آوری شده

مفاهیم و تاریخچه تحقیق

منطقه ویژه اقتصادی: منطقه ویژه اقتصادی عبارت است از محدوده جغرافیایی مشخص در مبادی ورودی یا در داخل کشور که به منظور جذب سرمایه‌های خارجی و داخلی و همچنین ایجاد عرصه فعالیت‌های تولیدی و تجاری جهت افزایش صادرات کالا و ارائه بهینه خدمات برای حضور فعال در بازارهای منطقه ای و بین المللی ایجاد می‌شوند.

شهرستان سیرجان یکی از شهرهای بزرگ کرمان است که در غرب این شهرستان (کرمان) و در ۱۸۰ کیلومتری آن واقع شده است و به وسیله یک راه آسفالتی درجه یک از طریق شهرستان بردسیر با این شهر ارتباط دارد. منطقه ویژه اقتصادی سیرجان در سال ۱۳۷۰ به منظور پشتیبانی از فعالیت‌های اقتصادی و برقراری ارتباط تجاری بین‌المللی و تحرک در اقتصاد منطقه‌ای در زمینی به وسعت ۱۳۸۰ هکتار پایه‌گذاری و تاسیس شد. این منطقه در ۳ کیلومتری شمال شهرستان سیرجان و در نزدیکی فرودگاه سیرجان (۵ کیلومتری) و همجوار ایستگاه راه آهن واقع شده است. منطقه ویژه اقتصادی سیرجان در کنار جاده ترانزیتی تهران-بندرعباس قرار داشته و فاصله زمینی آن با تهران حدود ۱۰۰۰، کرمان ۱۸۰، شیراز ۳۵۰ و با بندرعباس حدود

۳۰۰ کیلومتر است. و به علت ارتباط دریایی با بندرعباس و به خصوص از طریق بندر شهید رجایی قادر است کلیه خدمات پشتیبانی برای تولید و تجارت آزاد را در اختیار سرمایه گذاران قرار دهد. همچنین این منطقه در ارتفاع ۱۳۷۰ متری از سطح دریا با شرایط آب و هوایی مطلوب برای فعالیت‌های اقتصادی در جهت نگهداری کالا و تاسیسات صنعتی کلیه شرایط آب و هوایی مطلوب برای فعالیت‌های اقتصادی در جهت نگهداری کالا و تاسیسات صنعتی کلیه شرایط و توانمندی‌های لازم را یکجا در اختیار دارد.

این منطقه، نخستین منطقه ویژه حراست شده ایران است که در چارچوب تبصره ۲۰ قانون برنامه اول و بند (د) تبصره ۲۵ قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران رسمیت قانونی یافته و از شهریور ماه ۱۳۷۲ با استقرار و افتتاح واحد ویژه گمرک ایران در منطقه، فعالیت‌های اقتصادی آن در قالب ساخت و ساز و بهره‌برداری از انبارهای دیو و ترانزیت کالا واحدهای صنعتی تولیدی و مونتاژ و بسته‌بندی و تأسیسات خدمات پشتیبانی و رفاهی و اقامتی آغاز شده است.

هدف از ایجاد منطقه ویژه اقتصادی این است که در راستای پشتیبانی از تولید و همچنین تأمین کالا برای مصارف داخلی کشور، توسعه صادرات غیر نفتی و ایجاد تحرک در اقتصاد منطقه‌ای کلیه نیازهای وارداتی صنایع و جامعه، فارغ از شمول مقررات اداری حاکم بر گمرکات کشور و یا محدودیت زمانی برای نگهداری و بدون محدودیت خرید ارز، تحت شرایطی مطمئن و آسان توسط فروشندگان و تولیدکنندگان خارجی با شرکاء ایرانی آنها برای تولید و تجارت به ساده‌ترین تشریفات و کمترین زمان، نیازهای اساسی خود را از این مناطق خریداری کنند. همچنانکه ریاست جمهوری وقت در دیدار رسمی خود از مراحل آماده‌سازی منطقه ویژه سیرجان در فروردین ماه سال ۱۳۷۲ فرمودند: اینجا تبدیل شود به یک نقطه بین‌المللی برای واردات و صادرات و پشتیبانی باشد برای صنایع و تجارت جمهوری اسلامی ایران و انبار عظیمی از همه نوع کالاهای وارداتی و صادراتی برای داخل کشور و کشورهای مجاور، به خصوص کشورهای آسیای میانه. در سال ۱۳۷۳ این منطقه اهداف جدید تر و کامل تری را دنبال کرد و با در نظر گرفتن اهداف قبلی بمنظور پشتیبانی از تولیدات داخلی و توسعه صادرات غیر نفتی و ایجاد تحرک در اقتصاد منطقه‌ای تحت نام ویژه اقتصادی سیرجان شروع به فعالیت نموده و با پیگیری مراحل قانونی نسبت به رفع مشکلات و معضلات که در اجرای قانونی و آئین نامه اجرائی آن در طول اجرای کار به وجود می‌آید و یا همچنان وجود دارد همت گمارده شد. (لازم به توضیح است که منطقه حراست شده سیرجان در بیست و دومین جلسه شورای عالی مناطق آزاد به منطقه ویژه اقتصادی سیرجان تغییر نام داد).

مناطق ویژه اقتصادی از جمله منطقه ویژه اقتصادی سیرجان پس از شکل گیری بعنوان یک قطب بزرگ اقتصادی نقش‌های اساسی در نظام اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و بازرگانی داخلی و خارجی ایفا می‌نماید. ایجاد منطقه ویژه اقتصادی سیرجان سبب خواهد شد تا نه تنها زمینه‌های لازم جهت جذب صنایع مورد نیاز استان و سرمایه گذاری‌های استانی و ایجاد اشتغال فراهم شود بلکه این منطقه بدلیل شرایط خاص استراتژیک بزرگترین بازار سرمایه‌های صنعتی کشور محسوب می‌شود. به عبارت دیگر اهداف ایجاد منطقه ویژه اقتصادی سیرجان را چنین بیان می‌کنیم:

- ۱- افزایش درآمدهای ارزی کشور از طریق ارتقاء سطح بازرگانی کشور و صادرات مجدد
- ۲- افزایش اشتغال و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و تربیت نیروی انسانی ماهر برای کشور
- ۳- جلب سرمایه‌های داخلی و خارجی
- ۴- جلب تکنولوژی پیشرفته
- ۵- افزایش سطح مهارت نیروی کار در اثر بکارگیری تکنولوژی پیشرفته
- ۶- تنوع بخشیدن به اقلام صادراتی و در نتیجه توسعه صادرات کشور
- ۷- ارتقاء سطح منطقه و کارآیی هر چه بیشتر آن در زمینه‌های اقتصادی کشور
- ۸- ایجاد نقش مهم در رفع مشکلات و موانع موجود صنایع واقع شده در استان کرمان و شهرستان سیرجان
- ۹- ایجاد رابطه اقتصادی میان کشورهای آسیای میانه و اقیانوس هند از طریق منطقه ویژه اقتصادی سیرجان

۱۰- گسترش روابط بازرگانی با کشورهای حاشیه خلیج فارس و همچنین کشورهای آسیای میانه مانند ترکمنستان، قزاقستان، روسیه و آذربایجان

۱۱- کمک به گسترش نقش فعال ترکشور در بازرگانی منطقه، خاورمیانه و خلیج فارس

۱۲- ایجاد انبار و فعالیتهای انبار داری

۱۳- آماده سازی اراضی و تامین زیر بناهای لازم برای جذب سرمایه گذاریهای صنعتی به منطقه

۱۴- ارائه خدمات ترانزیتی مطلوب جهت افزایش ترانزیت کالا از مسیر ایران (مناطق آزاد، ۱۳۷۷: ۲۵).

لازم به توضیح است که اهداف از پیش تعیین شده در تعریف بند « د » تبصره ۲۵ قانون تشکیل مناطق آزاد تجاری در سال ۱۳۶۸ بر سه محور زیر تعیین گردیده است:

الف: پشتیبانی از تولیدات داخلی

ب: توسعه صادرات غیر نفتی

ج: ایجاد تحرک در اقتصاد منطقه‌ای (ماهنامه منطقه ویژه اقتصادی سیرجان، ۱۳۷۸: ۶)

با توجه به مباحث بالا و اهداف منطقه ویژه اقتصادی سیرجان می‌توان گفت که: هدف قانون این است که در راستای پشتیبانی از تولید و همچنین تولید کالا برای مصارف داخلی کشور و توسعه صادرات و ایجاد تحرک در اقتصاد شهرستان کلیه نیازهای وارداتی صنایع و جامعه فارغ از شمول مقررات اداری حاکم بر گمرکات کشور و بدون محدودیت خرید ارز تحت شرایطی، معین و آسان توسط فروشندگان و تولید کنندگان خارجی و یا شرکاء ایرانی آنها برای تولید و تجارت به این منطقه ویژه وارد شود تا مدیران صنایع و بازرگانان ایرانی و کشورهای همسایه امکان یابند با ساده ترین تشریفات و کمترین زمان نیازهای اساسی خود را از این منطقه خریداری کنند و این امکان به یک نقطه بین المللی برای واردات و صادرات و همچنین انبار عظیمی از همه نوع کالاهای وارداتی و صادراتی برای داخل کشور و کشورهای مجاور بخصوص کشورهای آسیای میانه تبدیل شود. بنابراین می‌توان گفت که هدف از تشکیل مناطق ویژه اقتصادی، پشتیبانی از تولید داخلی، توسعه صادرات غیر نفتی، جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی، پردازش کالا و ترانزیت کالا، جذب تکنولوژی، ایجاد اشتغال مولد و تحرک در اقتصاد منطقه‌ای بوده است (صادقی، ۱۳۸۵).

مزیت‌های مناطق ویژه اقتصادی

_ صدور مجوز ساخت و پایان کار بصورت رایگان

_ تبعیت از قانون کار مناطق آزاد تجاری و صنعتی در مناطق ویژه

_ ورود ماشین آلات خط تولید و ابراز و اثاثیه اداری بدون عوارض گمرکی

_ معافیت گمرکی تا سقف ارزش افزوده و پرداخت عوارض گمرکی مازاد بر ارزش افزوده قطعات خارجی در تولیدات .

برخی از مهم ترین تفاوت‌های مناطق آزاد تجاری و ویژه اقتصادی

_ مقررات روادید برای اتباع خارجی در مناطق ویژه بر اساس ضوابط داخل کشور است ولی در مناطق آزاد روادید در مرزهای ورودی اعطاء می‌شود.

_ خرده فروشی کالا در مناطق ویژه اقتصادی فقط برای اتباع خارجی امکان پذیر است. لیکن در مناطق آزاد خرده فروشی برای اتباع خارجی و داخلی امکان پذیر می‌باشد.

_ معافیت مالیاتی به مدت ۱۵ سال در مناطق آزاد وجود دارد و در مناطق ویژه اقتصادی تخفیف مالیاتی طبق مقررات داخل کشور است (فلامکی، ۱۳۸۱).

ثبت شرکت فکر برتر، ارائه دهنده ی سریع ترین خدمات ثبتي با کم ترین هزینه مشوره تخصصی رایگان تلفنی با وکلای پایه یک دادگستری:

پیشینه تحقیق

در مورد سابقه پژوهش‌های انجام شده می‌توان به تحقیقات آقای مهدی اسماعیلی تحت عنوان «الگوبرداری از مناطق ویژه و آزاد موفق جهان و شناسایی فرصت‌ها، چالش‌ها و راه کارهای توسعه پایدار، یکپارچه و دانایی محور منطقه ویژه اقتصادی انرژی پارس» اشاره کرد.

همچنین به تحقیق آقای غلامرضا لطیفی (۱۳۹۴) با عنوان «تأثیر مناطق ویژه اقتصادی بر رفاه و توسعه اجتماعی مناطق شهری و روستائی (مطالعه موردی: منطقه ویژه اقتصادی سلفچگان) اشاره کرد، که بیان می‌دارد: ایجاد مناطق آزاد تجاری، مناطق ویژه اقتصادی و در کل مناطق پردازش صادرات یکی از اهداف برنامه ریزی‌های منطقه‌ای و ملی است که به منظور افزایش و توسعه صادرات، ایجاد اشتغال، جذب سرمایه گذاری داخل، انتقال فناوری، افزایش درآمد عمومی و دیگر موارد انجام می‌پذیرند. اجرای چنین برنامه‌هایی و ایجاد چنین مناطقی، همواره مستلزم پیامدهایی در بعد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی نیز هست. در این پژوهش، تأثیر ایجاد منطقه ویژه اقتصادی سلفچگان بر توسعه اجتماعی شهر سلفچگان مورد بررسی قرار گرفت و پاسخ به این سئوالات که منطقه ویژه اقتصادی سلفچگان چه تأثیری بر رفاه اجتماعی و همچنین چه پیامدهای اجتماعی برای بومیان این منطقه به همراه داشته، از اهداف این مطالعه بوده است. نتایج به دست آمده نشان داد ایجاد منطقه ویژه اقتصادی سلفچگان از طرفی باعث کاهش همبستگی اجتماعی و کاهش اعتماد اجتماعی، در بین مردم سلفچگان شده، اما از جانب دیگر وجود این منطقه، باعث بهبود رفاه اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی مردم شهر سلفچگان شده است.

علی پناهی (۱۳۹۴): در تحقیقی با عنوان «نقش مجتمع‌های تجاری نوین در ساختار معماری و شهرسازی معاصر (با رویکرد به شاخص‌های گردشگری و اقتصاد)» بیان می‌دارد: اما تحقیقی که به صورت خاص در مورد نقش معماری در عرصه دستاوردها و محصولات تولیدی مناطق ویژه اقتصادی و نقش آنها در توسعه شهری انجام نپذیرفته است. ولی بررسی‌های انجام شده در مورد نمونه‌های مختلف نمایشگاه‌ها در سراسر دنیا، نکات مشترکی به عنوان اصول اولیه در اکثریت آنها، قابل مشاهده است، می‌توان به خوبی مورد توجه و استفاده قرار گیرد، عبارتند از:

- هدف از تشکیل این فضاها (ایجاد روابط تجاری و نیز فرهنگی)؛
- دسترسی و ارتباطات
- اصل حرکت و اطلاع رسانی سریع (ایجاد تحرک در فضا)؛
- نوع فضاها، تشکیل دهنده مجموعه‌ها؛
- نحوه شکل‌گیری و استقرار فضاها؛
- هماهنگی تمامی عناصر مجموعه با یکدیگر؛
- انعطاف‌پذیری جهت گسترش آتی؛
- وحدت بین عناصر و عوامل مجموعه در عین تنوع فضاها؛
- توجه به ساختار بنا (سازه‌گرایی)؛
- اصل نوآوری، ابداع و بیان تفکری تازه و شیوه‌ای نوین است.

مبانی نظری طراحی

مهمترین اصل در طراحی مجتمع‌های نمایشگاهی، اصل حرکت و اطلاع رسانی صحیح است. به عبارت دیگر، ایجاد نوعی تحرک در فضا از اهداف مهم طرح است. معماری نمایشگاه که سبمل نوآوری تکنولوژی است یک معماری متحرک است که بیانگر حرکت به سوی رشد و تعالی انسان است (موسسائی، ۱۳۸۸؛ میرهاشمی و دیگران، ۱۳۷۱).

صنعت و تکنولوژی را می‌توان به عنوان پیشروترین دستاورد حال حاضر دانست. این پیشروی سریعی که صنعت و تکنولوژی در این زمان دارند، متوقف نمی‌شود و نمی‌تواند در یک جا و در یک زمان، ساکن شود و طبیعاً معماری که برای این تکنولوژی پیشرفته در نظر گرفته می‌شود باید دارای فرم و عملکرد متناسب با این پیشرفت سریع و روزانه باشد. این معماری، از دید طراحی مجموعه نمی‌تواند یک معماری سنگین، ماندگار و ساکن باشد، بلکه باید یک معماری سبک، سال و نمایانگر حرکت و

پیشروی به سمت آینده باشد (معماری دینامیک). به طور، ایده طراحی برای این مجموعه، ارائه یک معماری متحرک و سیال است. به عبارت دیگر، ایجاد تنوع و پویایی و عدم ثبات، از اهدافی است که در طراحی، بدان توجه شده است. هدف اصلی طرح، ایجاد ساختاری زنده و دینامیک است (سو، ۱۳۸۸).

روش شناسی تحقیق

روش تحقیق در این پروژه بر مبنای مطالعه اولیه (تئوریک) و مطالعه ثانویه (میدانی) تقسیم بندی می‌شود. مطالعه اولیه پروژه با استفاده از سایت‌های اینترنتی و کتاب‌های موجود در کتابخانه شامل:

- ارائه مطالعات پایه در خصوص مفاهیمی چون تجارت، تعریف منطقه ویژه اقتصادی، تاریخچه و اهداف مناطق ویژه اقتصادی.
- ارائه مطالعات کاربردی شامل: بررسی نمونه‌های داخلی و خارجی مناطق ویژه اقتصادی متناسب با نوع تولیدات و رویکرد منطقه.

- مطالعات میدانی با استفاده از بازدیدهای میدانی، تهیه عکس کروکی، مصاحبه، تهیه پرسشنامه و توزیع بین جامعه آماری. روش انجام کار در این تحقیق، فراهم آوردن اطلاعات، قواعد و دستورالعمل‌های مناطق ویژه جهت دستیابی به توسعه شهری است. اساس مطالعه در این تحقیق مبتنی بر مطالعات میدانی (مشاهده مستقیم، تکمیل پرسشنامه و مصاحبه با صاحب نظران است.

یافته‌های تحقیق

موقعیت منطقه ویژه اقتصادی سیرجان نسبت به شهر سیرجان

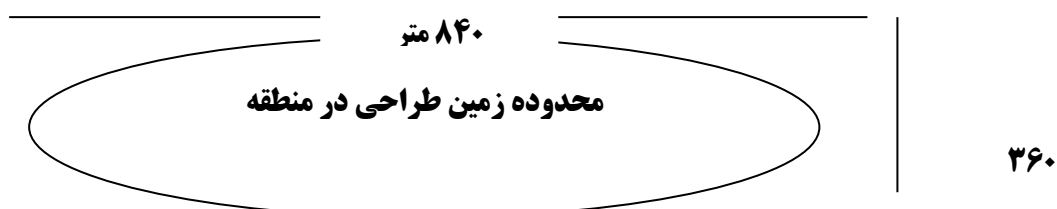

تصویر شماره ۲: نمای ورودی منطقه ویژه اقتصادی سیرجان

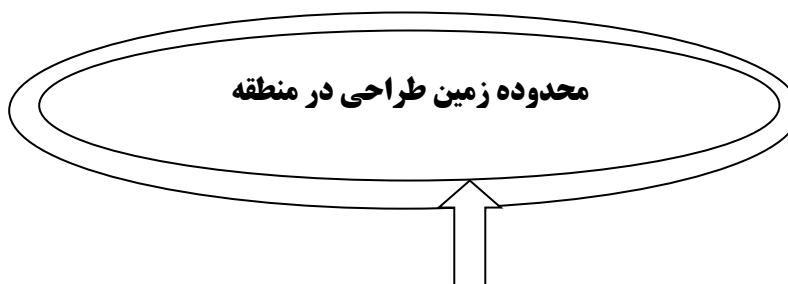
شکل و ابعاد سایت

منطقه ویژه اقتصادی سیرجان در زمینی به مساحت ۴۰۴۱۸۷ متر مربع قرار گرفته است (۴/۴ هکتار)

دسترسی به سایت

با توجه به زمین پروژه، دسترسی اصلی به سایت از طریق خیابانی در جنوب شرقی سایت امکان پذیر است. در جنوب شرقی سایت، خیابان اصلی قرار دارد که این خیابان، دور تا دور سایت را احاطه کرده است.

تعیین کاربری‌های و فضاهای مورد نیاز و برنامه فیزیکی طراحی منطقه ویژه اقتصادی سیرجان

شرط لازم شروع یک پروژه معماری، فراهم آوردن برنامه‌ای منسجم شامل پیش بینی کلیه فضاها، اعم از جزئی و کلی و شرح چگونگی آنها است. به طور کلی این مجموعه به چند ناحیه (Zone) تقسیم شده است که هر زون به طور جداگانه بخش‌هایی را شامل می‌شود:

۱. ناحیه نمایشگاهی: که شامل فضاهای نمایشی و خدمات مربوط به سالن‌های کنفرانس؛
۲. ناحیه تفریحی: شامل رستوران، آمفی تئاتر روباز، باغ‌ها و دریاچه‌ها؛
۳. ناحیه اداری: شامل دفاتر اداری، نمایندگی موسسات بیمه و خدمات مربوطه؛
۴. ناحیه تجاری: شامل فروشگاه‌های فرهنگی هنری (فروش کارت پستال، کتاب، صنایع دستی، تمبر، تابلوهای نقاشی، کاست، فیلم و CD)

با بررسی‌های انجام شده در منطقه ویژه اقتصادی سیرجان نشان می‌دهد که فضایی برای دفاتر تجاری به منظور انجام سفارشات برای سهولت کار مراجعین در نظر گرفته شده است که مخاطبین ضمن بازدید از نمایشگاه به انجام سفارشات بپردازند.

اما نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که مکان‌های مختلفی در طراحی سایت منطقه ویژه اقتصادی سیرجان وجود ندارد که می‌توان به:

۱. سالن‌های نمایشگاهی؛ ۲. فضاهای گردهمایی و سالن کنفرانس؛ ۳. مراکز اطلاعات ماهواره ای؛ ۴. بانک؛ ۵. پست؛ ۶. فضاهای پذیرایی و رستورانها؛ ۷. بخش اداری؛ ۸. فروشگاه‌ها؛ ۹. بخش رفاهی؛ ۱۰. پارکینگ‌ها؛ ۱۱. شرکت بیمه؛ ۱۲. فضاهای سبز و باغ‌ها.

به طور کلی کاربردهای موجود در نمایشگاه را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد که عبارتند از:

کاربری‌های گسترده:

این کاربری‌های شامل ارتباط سواره و پیاده همچنین سطوح آزاد و فضای سبز است. مسیرهای ارتباطی پیاده و سواره از یکدیگر تفکیک شده و با وجود تقدم در نمایشگاه مسیر ارتباطی سواره تابع مسیر اصلی پیاده خواهد بود. با توجه به ویژگی‌های اقلیمی بهره‌گیری از فضاهای سبز در مجموعه ضروری است. سطوح آزاد در مجموعه نمایشگاه، اراضی ذخیره محسوب می‌شوند که برای توسعه بعدی می‌توانند بکار آید.

کاربری‌های متمرکز:

این کاربری‌ها شامل فضاهای نمایشگاهی، اداری، خدمات رفاهی - تجاری، تجهیزاتی - پشتیبانی و خدمات فرهنگی است. مجموعه این کاربری‌ها به سه گروه اصلی تقسیم می‌شوند. فضاهای خالص نمایشگاهی، تجهیزاتی - پشتیبانی و خدمات عمومی است.

فرایند طراحی نمایشگاه

برای طراحی مجتمع نمایشگاهی، ابتدا نوع فعالیت‌هایی را که قرار است در این مجتمع انجام شود مشخص نموده و با طبقه بندی این نوع فعالیت بر اساس ارتباطی که می‌توانند با هم داشته باشند و مجاور نموده آنها، نظمی را ایجاد کردم. سعی شده هندسه خاصی بر کل سایت حاکم باشد و طراحی سایت در کل، از هندسه مشخص پیروی می‌کند. بدین منظور در مراحل اولیه، اسکیس‌هایی زده شده و پس از سنجش بایدها و نبایدها، کانسپت با ایده طرح، انتخاب شده و پس از روند خاص خود، طراحی نهایی شکل می‌گیرد.

طراحی و معماری بخش نمایشگاهی

ورودی به بخش نمایشگاهی از طریق میدانی که در زمین فرو نشسته است، صورت می‌گیرد. میدانگاه ایجاد شده در سایت، برجسته ترین جنبه آن ایجاد یک ناحیه منحصراً پیاده و تأکید بر ورودی‌های بخش نمایشگاهی است. پس از ورود به میدان، با یک حجم عقب نشسته روبه رو می‌شویم این فضای نیمه باز با ایجاد کشش در ورودی‌ها، باعث حرکت مخاطب می‌شود. در جلوی ورودی، فضای اطلاع رسانی دیده می‌شود. پله‌های شمالی، بیننده را به لول بالاتر هدایت می‌کنند. پله‌های جنوبی در چند مقطع طراحی شده اند و باعث حرکت تدریجی مخاطب می‌شوند (تعیین جهت برای مخاطب). در امتداد این سری پله‌ها فضاهایی برای توقف در فرآوردهای آن به صورت تصویری، در اختیار مراجعین قرار می‌گیرد. در امتداد محور حرکتی، یک وید مستطیل شکل (در امتداد کشیدگی حجم) به عنوان فضای مکث و تعیین جهت طراحی شده است. مسیر آب با خطوط آزاد که در فضای باز طراحی شده به درون ساختمان راه پیدا می‌کند. کف‌های شیشه‌ای تعبیه شده، عبور از روی آب را میسر می‌سازد. فضای سبز از دیگر عناصر طبیعی است که در فضای داخل دیده می‌شود.

طبقه همکف، دربرگیرنده مرکز اطلاعات، لابی، کافی شاپ، سرویس‌های بهداشتی، مراکز اطلاعات ماهواره ای، سالن کنفرانس و سالن انتظار مربوط به آن است. ورودی شمالی، مربوط به خدمات است که در مجاورت آن آسانسورهای باز طراحی شده است. ورودی سوم در ضلع جنوبی، برای دسترسی به آمفی تئاتر در نظر گرفته شده است. سه درب خروجی خدمات، همچنین خروج اضطراری پیش بینی شده است.

طبقه اول در برگرفته فضاهای نمایشی، سرویس‌های بهداشتی، تراس‌ها و مسیر سیرکولاسیون است. در بخشی از فضای وید، محلی برای نشان دادن یک عنصر نمایشی که سمبل نمایشگاه است طراحی شده است که توسط المان‌های عمودی به سقف ساز فضا کار متصل می‌گردد.

طبقه دوم شامل فضاهای نمایشی، سرویس‌های بهداشتی، مراکز ارتباطات صوتی و تصویری، انبار نگهداری وسائل تراس است. در ضلع شمالی ساختمان، یک آسانسور شیشه‌ای به صورت یک حجم طراحی شده که بازدیدکنندگان را از سطح میدان به طبقات بالا هدایت می‌کند. شفافیت آن بدین دلیل است که ناظر به محیط اطراف (باغ‌ها و فضاهای سبز) دید داشته است. حدفصل ساختمان‌های نمایشگاهی، باغ‌هایی طراحی شده که مسیرهای پیاده و فضاهای مکث و توقف در آنها در نظر گرفته شده است. مجموعه‌ای از عناصر طبیعی (شامل نور، آب و آسمان) را طی یک روند مشخص به عناصر معماری تبدیل گردد.

سازه طرح

سیستم سازه‌ای ساختمان در طبقه همکف، ترکیبی از تیر ورق و بتن (مرکب) پیش‌بینی شده است و در محور انتهایی سالن برای پوشش دهانه و سقف سالن همکف از خرپا به ارتفاع یک متر استفاده گردیده است که این خرپاها در جهت عرضی با تیر ورق به یکدیگر متصل می‌شوند. برای پوشش سقف سالن‌های نمایشگاهی طبقه دوم با توجه به سبک بودن وزن سقف و دهانه زیاد، از سیستم شبکه‌های دو لایه کروی شکل فضا کار استفاده شده است که امکان پوشش سقف با ورق‌های شفاف به راحتی میسر بوده و در محور انتهایی سالن‌ها به دلیل عدم وجود ستون، مجبور به استفاده از سازه کابلی گردیده ایم. بدین معنا که انتهایی سقف به وسیله کابل‌های متعدد به انتهایی دکل به ارتفاع ۴۵ متر که در فضای سبز مجاور سالن نصب شده است، مهار می‌گردد. برای پایداری دکل مزبور از تعدادی کابل دیگر در سمت شرقی دکل استفاده شده که آنرا به زمین مهار می‌کند.

نتیجه گیری

مراکز تجاری نمایشگاهی همسو با رشد و تراکم هر چه بیشتر توسعه شهری، دچار تغییر و تحول و ازدیاد خاصی شده‌اند. نمایشگاه‌های تجاری به خصوص در مناطق ویژه اقتصادی به عنوان بازوی توانمندی اقتصادی و نمادی از قدرت مالی، نقش تعیین کننده ای در شهرها دارند. مراکز تجاری و نمایشگاهی در مناطق ویژه اقتصادی در صورتی که معیارهای مناسب را از لحاظ موقعیت، عملکرد، مدیریت و برنامه دارا باشد، نقش به سزایی در توسعه شهری و همچنین تأثیر مستقیم بر جذب گردشگر تجاری و سرمایه گذاری در مناطق واجد شرایط خواهد داشت.

منطقه ویژه اقتصادی سیرجان در سال ۱۳۷۰ به منظور پشتیبانی از فعالیت‌های اقتصادی و برقراری ارتباط تجاری بین‌المللی و تحرک در اقتصاد منطقه‌ای در زمینی به وسعت ۱۳۸۰ هکتار پایه‌گذاری و تاسیس شده است. این منطقه، نخستین منطقه ویژه حراست شده ایران است که در چارچوب تبصره ۲۰ قانون برنامه اول و بند (د) تبصره ۲۵ قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران رسمیت قانونی یافته و از شهریور ماه ۱۳۷۲ با استقرار و افتتاح واحد ویژه گمرک ایران در منطقه، فعالیت‌های اقتصادی آن در قالب ساخت و ساز و بهره‌برداری از انبارهای دپو و ترانزیت کالا واحدهای صنعتی تولیدی و مونتاژ و بسته‌بندی و تأسیسات خدمات پشتیبانی و رفاهی و اقامتی آغاز شده است. منطقه ویژه اقتصادی سیرجان در راستای توسعه شهری باعث می‌شود، شهر سیرجان را به مکانی برای برقراری ارتباط بازرگانی و عرضه کالاهای تجاری تبدیل می‌کند. اگر این برنامه که مقدمات آن شروع شده، تحقق یابد، شهر سیرجان برای سومین بار به جا شده و سیرجان جدید در جایی دورتر از سیرجان فعلی، ایجاد و تاریخ به گونه‌ای دیگر تکرار خواهد شد که آن را جامعه کوچک تکنوترونیک می‌خوانیم. بر همین اساس طراحی معمارانه چنین مجتمعی در مناطق ویژه اقتصادی، نقش موثری در بهبود اوضاع اقتصادی و فرهنگی شهر خواهد داشت.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد مناطق ویژه اقتصادی از جمله منطقه ویژه اقتصادی سیرجان پس از شکل گیری بعنوان یک قطب بزرگ اقتصادی نقش‌های اساسی در نظام اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و بازرگانی داخلی و خارجی و توسعه شهری ایفا می‌نماید. ایجاد منطقه ویژه اقتصادی سیرجان سبب خواهد شد تا نه تنها زمینه‌های لازم جهت جذب صنایع مورد نیاز استان و

سرمایه گذاری‌های استانی و ایجاد اشتغال فراهم شود بلکه این منطقه بدلیل شرایط خاص استراتژیک بزرگترین بازار سرمایه‌های صنعتی کشور محسوب می‌شود.

منابع:

- بی‌نا، (۱۳۷۷)؛ ماهنامه مناطق آزاد (ضمیمه)، چشم انداز منطقه ویژه اقتصادی سیرجان، شماره ۳۳، اردیبهشت، سال ۱۳۷۷.
- بی‌نا، (۱۳۷۸)؛ ماهنامه مناطق آزاد (ضمیمه)، چشم انداز منطقه ویژه اقتصادی سیرجان، شماره ۴۸، اردیبهشت، سال ۱۳۷۸.
- سو، آلوین. (۱۳۸۸)؛ تغییرات اجتماعی توسعه، ترجمه محمود حبیبی مظاهری، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- لطیفی، غلامرضا، (۱۳۹۴) «تأثیر مناطق ویژه اقتصادی بر رفاه و توسعه اجتماعی مناطق شهری و روستائی (مطالعه موردی: منطقه ویژه اقتصادی سلفچگان)، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۷، تابستان ۱۳۹۵.
- علی پناهی، هانا، مولانایی، صلاح الدین. (۱۳۹۴)؛ نقش مجتمع‌های تجاری نوین در ساختار معماری و شهرسازی معاصر (با رویکرد به شاخص‌های گردشگری و اقتصاد)، کنفرانس ملی مهندسی معماری، عمران و توسعه کالبدی، کوهدشت، سوم اردیبهشت، ۱۳۹۴.
- فلامکی، م، (۱۳۸۱)؛ شکل‌گیری معماری در تجارت ایران و غرب، نشر موسسه علمی فرهنگی فضا.
- گیدئین، ز، (۱۳۸۴)؛ فضا زمان و معماری، ترجمه مزینی، م، انتشارات علمی و فرهنگی.
- موسائی، میثم. (۱۳۸۸)؛ رابطه توسعه اجتماعی و توسعه اقتصادی، راهبرد ۲۰.
- هاشمی و دیگران، (۱۳۸۷)؛ تحلیل وضعیت شهرستان‌های استان تهران از نظر توسعه اجتماعی، فصلنامه پژوهش اجتماعی، ۱.